

Пархоменко-Куцевіл О.І.,
доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Соціальний захист осіб з інвалідністю є напрямом державної політики України через питання реабілітації та абілітації таких осіб є досить актуальними на сьогоднішній день. В умовах війни кількість осіб з інвалідністю збільшується і це працездатні люди, які можуть працювати і приносити користь суспільству.

Поняття соціального захисту та реабілітації інвалідів виводиться як з міжнародного законодавства, так і законодавства багатьох країн, зокрема і українського, що свідчить про високу значимість даного явища в сучасному житті та призводить до різних підходів до поняття «соціальний захист інвалідів», «соціальна реабілітація інвалідів» як у нормативно-правових актах, так і у доктрині.

Поняття «реабілітація» до Другої світової війни не було широко поширеним, тому що не було яскраво виражених передумов для розвитку соціального захисту інвалідів, які виділили б проблему інвалідності як соціального явища та її наслідків як соціально-правового явища. Друга світова війна стала тим апогеєм, який гостро підняв згадану проблему та змусив розширювати тлумачення поняття «соціальний захист», «реабілітація»: не тільки у їх медичному аспекті, а й соціальному, професійному. У ході історичного ці розвитку поняття неодноразово модернізувалися.

На сьогодні актуальним є питання запровадження таких державних механізмів для реабілітації інвалідів, які б сприяли їх інтеграції у сучасне суспільство, працевлаштуванню, вільному та безбар'єрному доступу до всієї інфраструктури, можливості жити так, як люди без інвалідності.

Реалізація права інваліда вести самостійний спосіб життя здійснюється за допомогою його соціального захисту, мета якого - компенсація наявних у осіб з інвалідністю обмежень життєдіяльності, і вирівнювання, таким чином, його можливостей у порівнянні з іншими людьми. Зазначена мета досягається за допомогою створення доступного середовища, реабілітації, матеріального

забезпечення, соціального обслуговування, надання пільг та ін. Таким чином, аналізована діяльність носить багатоаспектний характер і потребує комплексного регулювання різними галузями публічного управління.

Першим документом, який змінив підхід до вирішення проблем інвалідів, стала Всесвітня програма дій щодо інвалідів. До її прийняття соціальна політика по відношенню до інвалідів включала лише заходи медичного характеру, реабілітацію і профілактику щодо попередження окремих причин інвалідності. Проголошені Програмою цілі забезпечення рівності та повної участі інвалідів у суспільному житті та розвитку свідчили про зміну розуміння стану інвалідності міжнародною спільнотою, яка визнала необхідність застосування цілісного підходу до вирішення проблем інвалідності.

Істотно змінилося і саме розуміння поняття «інвалідності»: інвалідів перестали відносити до вразливих груп населення, оскільки особи з інвалідністю з тієї чи іншої причини може стати будь-яка людина на будь-якому етапі її життєвого циклу. Підхід, заснований на принципі «уразливості» інвалідів, поступився місцем концепції розвитку соціальної самодостатності інвалідів, що включає в себе заходи щодо створення умов адаптації інвалідів у «звичайних» соціальних та економічних структурах. Створення рівних можливостей для інвалідів сприймається як процес забезпечення доступності всіх сфер життя. Основним компонентом забезпечення доступності є заходи сприяння повноцінній та ефективній участі інвалідів у процесі прийняття рішень.

У рамках розвитку ідей Світової програми було прийнято Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів. Правовою основою Стандартних правил стали Міжнародна конвенція про права людини, Конвенція про права дитини, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, а також Всесвітня програма дій щодо інвалідів.

3 травня 2008 року було затверджено та прийнято Конвенція про права інвалідів. Метою Конвенції, як зазначено у Статті 1, є «реалізація, захист та забезпечення для інвалідів рівного користування всіма основними правами та свободами, а також заклик до поваги до їх вроджених достоїнств» [1]. Конвенція відзначає значні зрушення у сприйнятті суспільством інвалідів, оскільки кожна людина стає відповідальною за прийняття рішень щодо свого життя. Завдяки

цьому інваліди стають «носіями прав» та «суб'єктами закону» [1], одержуючи повне право на складання та втілення в життя планів чи політик, які мають до них відношення. Конвенція переносить акцент з доступності матеріальних благ на ширшу проблему рівності та визначення соціальних бар'єрів, що перешкоджають участі інвалідів у суспільному житті, користуванні ресурсами охорони здоров'я, освіти, працевлаштування та розвитку як особистості.

Мета цієї конвенції полягає у заохоченні, захисті та забезпеченні повного здійснення інвалідами всіх прав та свобод на рівній основі. Вона охоплює низку таких ключових питань, як доступність, індивідуальна мобільність, здоров'є, освіта, зайнятість, абілітація та реабілітація, участь у політичному житті, а також рівність та недискримінація. Ця конвенція змінює уявлення про інвалідність як проблему соціального допомоги і зосереджується на питаннях дотримання прав людини і визнання того, що бар'єри та забобони, що існують у суспільстві, самі по собі є неповноцінними.

Країни, що ратифікували Конвенцію, юридично зобов'язані ставитися до інвалідів не тільки як до потерпілих або громадської меншості, але як суб'єктів закону з чітко сформульованими правами. Ці держави також зобов'язані адаптувати національне законодавство згідно з міжнародними стандартами, встановленими в угоді.

Виходячи з пріоритетів соціальної політики у всьому світі, соціальна реабілітація здійснюється за декількома напрямками. В даний час у світі реалізуються три основні моделі: ліберальна (англосаксонська) модель, соціал-демократична (скандинавська) модель, корпоративна (континентальна) модель. Кожна країна з урахуванням специфіки формує власну модель соціальної реабілітації. Вперше в історії для інвалідів, що розглядаються як рівноправні члени суспільства та його активні учасники, створюються передумови для їх повернення у звичайне середовище шляхом деізоляції.

На рівні окремих країн найбільш гарантованим інструментом захисту прав інвалідів є їхні конституції. У ряді держав, які по праву називають себе соціальними, питання захисту прав інвалідів є пріоритетними. У цих країнах проблеми інвалідів вперше актуалізували глави держав, як правило, що зробили значний внесок у сферу соціальної турботи про своїх громадян.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про права інвалідів. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text